

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Kesknõmme looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning kaitseala välispiiri ja tsoneeringut ning vähendatakse metsavajakuid rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilise esindatuse tagamiseks.

Kaitseala asub Saare maakonnas Saaremaa vallas Kehila, Sepise ja Veeremäe külas.

Kesknõmme looduskaitsealale jääv Sepise jugapuu võeti üksikelemendina kaitse alla Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Looduskaitse Valitsuse juhataja 17. märtsi 1959. a käskkirjaga nr 25 „Rändrahnude, kivikülvide ja põlispuude nimekirja kinnitamine”. Osa praegusest kaitsealast võeti kaitse alla Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee 3. aprilli 1965. a otsusega nr 32 „Looduse kaitsest Kingissepa rajoonis”, kui kaitse alla võeti „Tuhkpihlaka ja jugapuu kasvukoht”. Ajakohastamisele kuuluv kaitseala kaitse-eeskiri kinnitati Vabariigi Valitsuse 11. augusti 2005. a määrusega nr 207 „Kesknõmme looduskaitseala kaitse-eeskiri”.

Vastavalt *LKS* § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni *LKS* alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord ning muudetakse kaitseala välispiiri ja tsoneeringut.

Eelnõukohase määrusega muudetakse *LKS* § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus viia ala kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega ning tagada paremini nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja alal leiduvate kaitsealuste liikide kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab täielikult Natura 2000 võrgustikku kuuluva Kesknõmme loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Gunnar Raun (tel 457 6442, e-post gunnar.raun@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7376, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo EnvirLaw vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 527 3703, e-post mirjam@envirlaw.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), kassikaku ja kanakulli elupaikade kaitsevajaduse eksperdi hinnangu on andnud Rein Nellis, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Metsavajakute osas on lähtunud Asko Lõhmuse 2016. aasta analüüsist „Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs”.

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta metsa- ja sookoosluste elustiku mitmekesisust, kaitsealuseid liike ning laane-, salu- ja soovikumetsi ja neile metsadele iseloomuliku elustiku mitmekesisust.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodumetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Elupaigatüübi nimetuse järel sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid taimeliike, milleks on harilik jugapuu (*Taxus baccata*), harilik luuderohi (*Hedera helix*) ja tuhkipihlakas (*Sorbus rupicola*), ning nende kasvukohti.

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid linnuliike, kelleks on kassikakk (*Bubo bubo*) ja kanakull (*Accipiter gentilis*), ning nende elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse kaitsealust samblikuliiki siredat varjusamblikku (*Chaenotheca gracilentia*) ja selle kasvukohti.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Kesknõmme looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on ohustatus, haruldus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud metsaelupaigad – **vanad loodumetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse, kusjuures tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Loetletud looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt on oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu (Eesti metsanduse arengukava aastani 2020). Enim ohustavad loodumetsi raiumine ja kuivendamine. Natura 2007.–2012. aasta aruande¹ kohaselt on Eestis vanu loodumetsi 70 000 ha, rohunditerikkaid kuusikuid 10 000 ha, soostuvaid- ja soolehtmetsi 40 000 ha ning siirdesoo- ja rabametsi 44 000 ha.

Haruldased ja ohustatud sooelupaigad – **rabad (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*) ning liigirikkad madalsood (7230)** – on samuti haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse. 2013. aastal ilmunud raamatu „Eesti soode seisund ja kaitstus” alusel oli Natura 2000 võrgustiku sooelupaiku hõlmavate loodusalade olukord Eestis aastatel 2001–2006 rabadel soodus, siirde- ja õõtsiksoodel ebarahuldav, lubjarikastel madalsoodel lääne-mõõkrohuga halb ja liigirikastel madalsoodel ebarahuldav. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu

1

<https://bd.eionet.europa.eu/article17/reports2012/habitat/report/?period=3&group=Forests&country=EE&region=BOR>

ei toimu, mõjutavad ka olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine soolupaikade (mh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt. Soode kaitse seisneb nende loodusliku veerežiimi tagamises ja rikutud soode looduslikkuse taastamises (Looduskaitse arengukava aastani 2020).

Harilik jugapuu (*Taxus baccata*) on ohustatud metsataim peamiselt Saare- ja Hiiumaa lääneosa rannikupiirkonnas soostunud kuuse-segametsades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohulähedase liigiga. Peamised ohutegurid on metsamajanduslik tegevus ja ehitustegevus. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Harilik luuderohi (*Hedera helix*) on ohustatud metsataim niisketes segametsades ning sarapikes Saare- ja Hiiumaal. Eestis kasvab levila põhjapiiril. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohustatud liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd, metsade kuivendamine, metsamajanduslik tegevus, lageraied, korjamine, ümberistutamine ja kasutamine. Arvukus kõigub aastati (eElurikkuse andmebaas).

Tuhkpihlakas (*Sorbus rupicola*) on ohustatud metsataim, mis kasvab peamiselt Saaremaa lääneosa lubjarikkal pinnasel valgusküllastes metsades ning metsaservadel ja -lagendikel, vahel ka teeveeres või põllupeenral. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohustatud liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd, lageraied ja ehitustegevus. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Sire varjusamblik (*Chaenotheca gracilentia*) on ohustatud samblik, mis kasvab hajusalt Eesti eri paigus vanades salu- ja lodumetsades tuuleheitejuurestikel, tüügaspuude puidul ja kõdunenud koorel, väga varjulistes kasvukohtades ning niisketes metsades. Peamiselt haaval, sanglepal ja kuusel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd, metsade kuivendamine, lagunevate ja õõnsate ning kuivade puude kadumine või nende hulga vähenemine, metsade vanuse muutumine: vanade metsade ja suurte puude kadumine ning lageraied. Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks (eElurikkuse andmebaas).

Kassikakk (*Bubo bubo*) on mõõdukalt väheneva arvukusega Eesti suurim kakuline, kelle arvukus on Eesti Ornitoloogiaühingu röövlinnutöögrupi 2018. aasta hinnangu alusel, võrreldes 2002. aasta andmetega, vähenenud 120–200 paarilt 30–50 paarini. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohualti liigiga. Lähtuvalt LKS § 48 lõikest 1 tagatakse I kaitsekategooria liikide kõikide teadaolevate elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega. Kassikakk on suurt tähelepanu vajav liik, kuna suurem osa liigi Euroopa populatsioonis on väheneva arvukusega (Kassikaku kaitse tegevuskava 2014–2018).

Kanakull (*Accipiter gentilis*) on Eestis väikesearvuline ja hajusalt levinud haudelind, kelle arvukus on viimase kahekümne aastaga väga oluliselt (enam kui kaks korda) vähenenud. Eesti Ornitoloogiaühingu röövlinnutöögrupi 2018. aasta hinnangu alusel on kanakulli arvukus vähenenud 400–600 paarini. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohulähedase liigiga (Kanakulli kaitse tegevuskava 2015–2019). Lähtuvalt LKS § 48 lõikest 2 tagatakse II kaitsekategooria liikide vähemalt 50 protsendi teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. Kanakulli liigitegevuskava alusel ei ole LKS-s määratud 50 protsendi teadaolevate ja

keskkonnaregistris registreeritud elupaikade kaitse alla võtmise eesmärki saavutatud, arvestades, et kanakulli piisavaks kaitseks sobib kaitsekorrana reservaat või sihtkaitsevöönd.

Tabel 1. Liikide kaitse-eeldused

Liik	Eeldus	Kaitse-kategooria	Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kategooria	LiD lisa	LoD lisa
harilik jugapuu (<i>Taxus baccata</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		
harilik luuderohi (<i>Hedera helix</i>)	ohustatus	II	ohustatud		
tuhkpihlakas (<i>Sorbus rupicola</i>)	ohustatus	II	ohustatud		
sire varjusamblik (<i>Chaenotheca gracilentia</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
kassikakk (<i>Bubo bubo</i>)	haruldus	I	ohualdis	I	
kanakull (<i>Accipiter gentilis</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Kesknõmme looduskaitseala kuulub Kesknõmme loodusala koosseisu (EE0040422) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Kesknõmme looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime-, seene- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest III kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on kaitsealal aas-karukell (*Pulsatilla pratensis*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), harilik porss (*Myrica gale*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), harilik valvik (*Leucobryum glaucum*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), künnapuu (*Ulmus laevis*), lääne-mõõkrohi (*Cladium mariscus*), mets-õunapuu (*Malus sylvestris*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), harilik koobassamblik (*Thelotrema lepadinum*), hoburästas (*Turdus viscivorus*), lõopistrik (*Falco subbuteo*), musträhn (*Dryocopus martius*), sookurg (*Grus grus*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) ja õõnetuvi (*Columba oenas*).

Kaitseala kaitse-eesmärgiks mitteseatud liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Kesknõmme looduskaitseala olulisus seisneb eelkõige mitmekesistes soo- ja metsakooslustes, kus on leidnud kasvukoha või elupaiga mitmed kaitsealused liigid. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline ka loodusdirektiivi metsa- ja sooelupaigatüüpide kaitse-eesmärgil. Lisaks on looduskaitseala kaitsekorra muutmine ja laiendamine vajalik metsavajakute kaitseks ja kassikakku ja kanakulli elupaikade kaitseks. Metsavajakute kontseptsiooni eesmärk on see, et metsade range kaitse tagaks Eestis vanadele (vähemalt 100-aastastele) metsadele iseloomuliku elustiku säilimise. E. Lõhmuse 2004. a koostatud Eesti metsakasvukohatüübid kogumiku kohaselt põhineb see kontseptsioon lühidalt kolmel järgmisel alusvõitel:

- 1) looduslike asurkondade elujõulisus oleneb nende elupaiga pindalast ning üldjuhul on olemas kriitiline elupaiga hävimise maksimummäär, mille ületamisel sureb asurkond välja. Empiiriliste uuringute põhjal on selleks määraks 70–80% algse elupaiga kadu;
- 2) vanade metsade loodusliku pindala (osakaalu) saab arvutada looduslike puistuvahetushäiringute sagedusest, mis erineb metsatüübiti. Sagedaste häiringutega metsades (nt põlengudünaamikaga nõmmemetsad) on vanu metsi looduslikult vähem kui harvade häiringutega metsades (nt häiludünaamikaga lodu- ja salumetsad) ning vastavalt on ka elustiku jaoks viimaseid vaja suhteliselt rohkem;
- 3) range kaitse miinimumeesmärk on seega 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanade metsade pindalast. Selle prognoosimisel on praktiline lähtuda praegusest metsapindalast, mis on olnud ilmselt kõige pikaajalisem inimõjuline seisund (sh enne järsku metsasuse langust 18. sajandil).

Looduskaitseala kaitsekorra muutmine ja laiendamine on vajalik, et täita nii Looduskaitse arengukava aastani 2020 kui ka Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 seatud eesmärgid: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Eesti metsade tüpoloogilist esindatust ja vajakuid analüüsis A. Lõhmus 2016. aastal („Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs”). Vajakud olid peamiselt laane-, salu- ja soovikumetsades. Teemaga tegeles edasi Keskkonnaministeeriumi poolt moodustatud range kaitse töörühm, analüüsile järgnes vajakute täpsustamine ja nende katmiseks vajalike alade kaardistamine. Viimaste hulka kuulub ka Kesknõmme looduskaitsealal piiranguvõõndist sihtkaitsevõõndisse arvatav mets, millest 9,4 ha on kaetud laane- ja 16 ha soovikumetsaga, ning kaitseala laiendusele jääv mets, millest 15,1 ha on kaetud laane- ja 24 ha soovikumetsaga. Lisaks sobitub metsavajakute täitmise eesmärk hästi

muude Kesknõmme looduskaitseala kaitse-eesmärkidega. Kesknõmme looduskaitsealal on range kaitse all kokku 32,8 ha laanemetsi, 5,7 ha salumetsi ja 43,1 ha soovikumetsi.

Kesknõmme looduskaitseala on Eestis ohustatud kaitsealuste taimeliikide oluline kasvukoht:

- 1) kaitseala on oluline kasvukoht peamiselt Saare- ja Hiiumaa lääneosa rannikupiirkonnas kasvavale harilikule jugapuule (*Taxus baccata*). Kesknõmme looduskaitseala Veeremäe ja Kehila piirkond on Saaremaa tähtsamaid hariliku jugapuu kasvualasid. Kaitsealal on keskkonnaregistris märgitud hariliku jugapuu kasvukohana kokku ligi 67 ha suurune ala, mida on vaadeldud viimati 2017. aastal arvukusega üle 1100 isendi. Kasvukohale on iseloomulik seemikute vähesus. Puude kõrgus on kuni 12 m;
- 2) kaitseala on oluline kasvukoht peamiselt Saare- ja Hiiumaal kasvavale harilikule luuderohule (*Hedera helix*). Kaitsealal on keskkonnaregistris märgitud hariliku luuderohu kasvukohana kokku ligi 7 ha suurune ala, mida on vaadeldud viimati 2017. aastal enamasti arvukuse hinnanguga ohtralt;
- 3) kaitseala on oluline kasvukoht tuhkpihlakale (*Sorbus rupicola*), sest tuhkpihlakas kasvab looduslikult Eestis vaid Saaremaa lääneosas. Kaitsealal on keskkonnaregistris märgitud tuhkpihlaka kasvukohana kokku ligi 1,3 ha suurune ala, mida on vaadeldud viimati 2017. aastal viies kasvukohas enamasti väga heas seisundis;
- 4) kaitseala on oluline kasvukoht siredale varjusamblikule (*Chaenotheca gracilentia*), sest sire varjusamblik on ohustatud samblik, mis kasvab hajusalt Eesti eri paigus vanades salu- ja lodumetsades. Kaitsealal on keskkonnaregistris märgitud sireda varjusambliku kasvukohana kokku ligi 1,9 ha suurune ala, mida on vaadeldud viimati 2016. aastal arvukuse hinnanguga vähearvukas ja 2017. aastal arvukuse hinnanguga ohtralt kokku neljas kasvukohas.

Tegemist on kassikaku olulise pesitsuskohaga. Kaitsealaga kavandatakse liita ligi 88 ha suurune kassikakule pesitsemiseks sobilik elupaik. Esimest korda registreeriti sellel alal pesitsemine 2001. aastal (1 poeg). 2002. aastal olid munad hävinud ja 2003.–2008. aastani oli elupaik asustatud, kuid märke sigimisest (pesalohku, kus oleks nt munakoored) ei leitud. Elupaik loetakse asustatuks, kui seal kuulatakse või nähakse lindu, leitakse sulgi, räppetompe ja murdeid. Viimased on enamasti kõik koos: kus kakk kedagi sööb või tegutseb, seal on ka saakloomade jäänused, kaku suled ja räppetombud. Viimastel aastatel ei ole kassikakk alal pesitsenud, kuid liigitegevuskava alusel tuleb kaitse tagada ka liigi poolt ajutiselt asustamata elupaikades, kui on säilinud liigi elupaiganõudlusele vastavad tingimused. Vajalik on hoida kassikakule jätkuvalt sobivaid elupaiku, et liigi seisundi paranedes oleks kassikakul võimalik neid taasasustada. Eelistatult on kõige otstarbekam pikemat aega asustamata, kuid jätkuvalt sobilikke kassikaku elupaiku kaitse alla võtta riigimaal, sest sihtkaitsevööndi kaitsekorra rakendamine eramaal tekitab riigile lisakohustusi looduskaitsepiirangutega maade ostmiseks ja suurendab vastuseisu eramaaomanikega. Liigiekspert Rein Nellise hinnangul on tegemist kassikakule väga sobiva elupaigaga, mistõttu on tõenäoline, et kassikakud selle taasasustavad ja kasutusele võtavad. Seega on ala hoidmine kassikaku elupaigana põhjendatud.

Tegemist on kanakulli olulise pesitsuskohaga. Kesknõmme kanakulli elupaiga esinduslikkust on liigiekspert Rein Nellis hinnanud heaks ja pidanud seda kanakullile sobivaks elupaigaks. Kaitsealaga kavandatakse liita ligi 23 ha suurune kanakullile pesitsemiseks sobilik küpse, valmiva ja keskealise metsaga elupaik, kus on kaks vanemat kanakullipesa. Ühes neist on mõni aasta tagasi pesitsetud, sest 2017. aastal leiti pesa all mitme linnuliigi luid. 2013. aastal kuuldi seal kanakulli kilkamist.

Kassikaku ja kanakulli elupaiga kaitse tagamiseks tuleb kaitseala lõunaosas laiendada, sest majandusmetsaks jätmise korral ei ole võimalik tagada nende väärtuste kaitset. Kassikaku

hoida ära kahjulikku majandustegevust. Ühtlasi tagab soolupaikade kaitse nende kaitsealuste liikide elupaikade kaitse, mistõttu neid liike eraldi kaitse-eesmärgina ei nimetata.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad metsakooslused – vanad loodusmetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on alal esimest korda määratud 1994. ja 2002. aastal toimunud Natura metsaelupaikade inventuuri käigus. Teist korda on need määratud 2012. aastal Pärandkoosluste Kaitse Ühingu eksperdid Toomas Kukk, Timo Luhamäe ja Peedu Saar. Siirdesoo- ja rabametsad on kaitseala uus kaitse-eesmärk. Lisaks tehakse ettepanek nimetada need ka loodusala eesmärgiks. Loodusala kaitse-eesmärkide hulgast eemaldatakse elupaigatüübid metsastunud luided (2180) ning okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060). Muudatuste põhjuseks on kaitse-eesmärkide vastavusse viimine tegelike loodusväärtustega. See on vajalik ka loodusdirektiivi rakendamiseks, sest tegemist on Kesknõmme loodusala ja ka LKS § 7 lõige 2 eeldab direktiivi rakendamiseks Natura 2000 eesmärkide üle võtmist siseriiklikku õigusesse.

Vanade loodusmetsade, rohunditerikaste kuusikute, soostuvate ja soo-lehtmetsade ning siirdesoo- ja rabametsade elupaigatüübi esinduslikkuse hinnang varieerub A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Kaitsealale jääb vana loodusmetsa vähemalt 166 ha esinduslikkusega B ja 4 ha esinduslikkusega C, rohunditerikkaid kuusikuid 9 ha esinduslikkusega A ja 1,5 ha esinduslikkusega B, soostuvaid ja soo-lehtmetsi 17,8 ha esinduslikkusega A, 27,5 ha esinduslikkusega B ja 13,8 ha esinduslikkusega C ning siirdesoo- ja rabametsi 51 ha esinduslikkusega B. Vana loodusmetsa peapuuliigiks on 90–100-aastased männid, kuid vanimates puistutes on peapuuliigiks ka 200-aastased männid, sekka 140-aastaseid kuuski. Suur osa vanadest loodusmetsadest on elupaigaks harilikule jugapuule, harilikule luuderohule ja tuhkpihlakale. Pesitsemiseks sobiv pesapaik on kassikakul ja kanakullil kaitsealal küpses ja keskealises metsas, kus majandamise tõttu on lama- ja surnud puitu vähe, kuid see ei vähenda selle sobivust pesapaigana. Rohunditerikka kuusiku peapuuliigiks on 90–100-aastased kuused, sekka 90-aastased männid, 75-aastased kased ja 70-aastased haavad. Soostuvate ja soo-lehtmetsade peapuuliigiks on 90-aastased kased, sekka 100-aastased männid, sanglepad, tammed ja saared. Suur osa soostuvatest ja soo-lehtmetsadest on elupaigaks siredale varjusamblikule. Siirdesoo- ja rabametsa peapuuliigiks on 100–130-aastased männid, sekka 260-aastased männid. Väga vana metsaga alad vahelduvad noorema ja osaliselt majandatud metsaga, kuid need moodustavad ühtse tervikliku metsamassiivi, millele lisab väärtust mitu kaitsealust liiki.

Kõikide kaitseala väärtuslike metsakoosluste üks peamisi säilimise eeldusi on neid majandusmetsana mitte majandada. Selle tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, kus tehakse ainult kaitsealuste liikide ja elupaikade seisundi parandamiseks vajalikke töid (äärmisel juhul minimaalselt kujundusraiet). Seetõttu on kõige väärtuslikumad kaitseala metsakooslused planeeritud sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndisse on jäetud kaitseala keskosas paiknevad noored majandatavad metsad, kus puuduvad hariliku jugapuu, hariliku luuderohu, tuhkpihlaka ja sireda varjusambliku kasvukohad.

Kaitsealal on inventeeritud veel loodusdirektiivi elupaigatüüpidest loopealsed (6280*) (7,5 ha), kuid loopealsete kaitse-eesmärgiks seadmine ei ole otstarbekas, sest kaitsealale jäävaid väikseid loopealsealasi ei ole nende asukoha tõttu võimalik mõistlikult majandada. Eesmärgiks mitteseadmine ei tähenda, et elupaika ei kaitsta. Eesmärgiks seadmisega võetakse kohustus elupaika hooldada. Kaitsekorralduslikult planeeritakse ala hoida looduslikuna, sest väikesed killustatult paiknevad loopealsed asuvad metsaelupaigatüüpide keskel ning piirnevad kassikaku

ja kanakulli elupaikadega. Seega eeldaks loopealsete hooldamine kaitse-eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide ja liikide kahjustamist. Kesknõmme loopealsed on säilinud sõltumata pikaajsest hoolduse puudumisest heas seisus. Eeldatavalt säilib hea seisund ka edaspidi, sest alale omane liigniiske veerežiim ei ole lasknud loopealset kinni kasvada.

Peale eeltoodu on Kesknõmme looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala kattub täielikult Kesknõmme loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse üldjuhul ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi. Kaitstava loodusobjekti tüübina ei sobi maastikukaitseala, sest maastikus puuduvad olulised silmapaistvad pinnavormid.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, mõõdistatud maaüksused, rannajoon, teeservad ja kõlvikute piirid). Erandina on kasutatud ka mõttelisi sirgeid eespool nimetatud objektide nurkadest või objektide pikendusega koordinaatidega kirjeldatud punktini, et hõlmata sihtkaitsevööndisse kaitset vajavaid loodusväärtusi. Geograafilised koordinaadid on esitatud L-EST-97 koordinaatsüsteemis matemaatilisel kujul. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Kesknõmme looduskaitseala pindala on 481,3 ha ja see koosneb kahest lahustükist, mida eraldab Pidula–Veere tee. Maaomandilt kuulub kaitseala kogu ulatuses riigiomandisse. Sihtkaitsevööndi pindala on 455,9 ha ja piiranguvööndi pindala on 25,4 ha.

Kaitseala pindala suureneb kokku 142,5 ha riigimaa arvelt. Kaitse-eeskirja muutmisega arvatakse piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 267,8 ha riigimaa, kaitseta ala arvelt sihtkaitsevööndisse 145,2 ha riigimaa ja kaitseta ala arvelt piiranguvööndisse 0,4 ha riigimaa. Eramaade osas pindala ei muutu, sest kaitsealale ei jää eramaid. Kaitsealast arvatakse välja Pidula–Veere tee. Kaitseala välispiiri olulisi laiendusi on neli: suurima muutusena arvatakse kaitsealasse ligi 98 ha Kehila külas asuvat riigimetsa, et kaitsta paremini väärtuslikku vana loodusemetsa, soostuvat ja soo-lehtmetsa ning vähendada laane- ja soovikumetsa metsavajakuid. Eelkõige on laiendus vajalik kassikaku ja kanakulli elupaiga kaitse tagamiseks. Lisaks jääb laiendusele hariliku jugapuu ja hariliku luuderohu kasvuala. Teise laiendusena arvatakse kaitsealasse ligi 14 ha Sepise külas asuvat riigimetsa, et kaitsta paremini väärtuslikku vana loodusemetsa, soostuvat ja soo-lehtmetsa, siirdesoo- ja rabametsa ning vähendada soovikumetsa metsavajakut. Kolmanda laiendusena arvatakse kaitsealasse ligi 20 ha Sepise ja Veeremäe külas asuvat riigimetsa, et kaitsta paremini väärtuslikku vana loodusemetsa, soostuvat ja soo-

lehtmetsa, siirdesoo- ja rabametsa ning vähendada laane- ja soovikumetsa metsavajakuid. Eelkõige on laiendus vajalik puhvertsooniks, et tagada terviklikumalt rabakoosluse kaitse. Neljanda laiendusena arvatakse kaitsealasse ligi 12 ha Veeremäe külas asuvat riigimetsa, et kaitsta paremini väärtuslikku vana loodusmetsa ja vähendada laanemetsa metsavajakuid. Eelkõige on laiendus vajalik hariliku jugapuu, hariliku luuderohu ja tuhkpihlaka kasvuala kaitse tagamiseks.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala tulenevalt kaitse-eesmärkidest, kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest kahest sihtkaitsevööndist ja piiranguvööndist.

Sihtkaitsevööndid. Sihtkaitsevöönditesse on arvatud kaitsealuste linnuliikide olulised pesitsusalad ja kaitsealuste taimeliikide olulised kasvualad ning loodusdirektiivi kõrge loodusväärtusega soo- ja metsaelupaigatüübid. Sihtkaitsevööndites olev kaitsekord võimaldab välistada majandustegevuse, mis on oluline kassikaku ja kanakulli pesitsusedukuse tagamiseks, ja seada rangeid piiranguid muudele tegevustele, mis võivad ohustada kaitsealuste liikide elupaigatüüpide soodsa seisundi säilimist või taastamist. Sooelupaigatüüpide peamine ohutegur on kuivendamine ja metsaelupaigatüüpide peamine ohutegur on majandustegevus. Elupaigatüüpide säilitamise kaudu kaitstakse kogu looduse mitmekesisust. Võrreldes 2005. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas metsa- ja sooelupaigatüüpide kaitse eesmärgil sihtkaitsevööndite pindala suurendatud. Piiride korrigeerimise tõttu on sihtkaitsevööndite pindala suurenenud piiranguvööndi arvelt 267,8 ha ja uute kaitseala laienduste arvelt 145,2 ha. Sihtkaitsevööndite pindala on suurenenud ainult riigimaa arvelt. Sihtkaitsevööndid on jagatud kaitse-eesmärgist ja kitsenduste ulatusest lähtuvalt kahte alljärgnevasse rühma.

- 1) Metsa- ja sookoosluste ning sealsete kaitsealuste liikide kaitse-eesmärgil moodustatud sihtkaitsevöönd

Ojametsa sihtkaitsevöönd oli ka varem sihtkaitsevöönd, mida on laiendatud Kesknõmme ja Ojametsa piiranguvööndi ja kaitseta ala arvelt metsa- ja sookoosluste kaitse-eesmärgil. Ühtlasi vähendatakse laane- ja soovikumetsa metsavajakuid ning tagatakse hariliku jugapuu, hariliku luuderohu ja tuhkpihlaka kasvuala kaitse. Hooldatav sihtkaitsevööndi kaitsekord on eelkõige vajalik Kõlaja rabakoosluse paremaks kaitseks ja võimaldab rabakooslust läbiva kraavi sulgemisega ka loodusliku veerežiimi taastamist. Metsakooslustest kaitstakse vanu loodusmetsi, rohunditerikkaid kuusikuid, soostuvaid ja soo-lehtmetsi ning siirdesoo- ja rabametsi. Kesknõmme piiranguvööndi arvamine Ojametsa sihtkaitsevööndisse on põhjendatud lisaks asjaoluga, et sinna jääb kaks loometsa vääriselupaika kogupindalaga üle 3,5 ha. Sookooslustest kaitstakse rabasid, siirde- ja õtsiksoid, lubjarikkaid madalsoid läänemõõkrohuga ja liigirikkaid madalsoid. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub vööndis veel siredat varjusamblikku. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maauksuste piire, rannajoont, teeserva, jättes tee vööndist välja, metsasihti, jättes sihi vööndist välja, kõlvikupiirina põllu serva, jättes põllu vööndist välja, mõttelist sirget noorte majandatavate metsade vööndist välja jätmiseks, mõttelist sirget hariliku jugapuu kasvuala vööndisse arvamiseks ning mõttelist sirget rabakooslusele vajaliku puhvri tagamiseks. Ojametsa sihtkaitsevööndi kirdeosas Veere sadamast lõunas on kasutatud mõttelist sirget mereääres koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 386 183,142; Y: 6 481 488,881 lääne poole kuni kirjeldatud punkti koordinaatidega X: 386 174,448; Y: 6 481 485,665. Vööndi kirdeosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 4 (30101:002:0230) maauksusel Veeremäe pinnastee servast koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 386 043,480; Y: 6 481 442,199 edela

poole kuni 21114 Pidula–Veere tee (30101:002:0363) maaüksuseni punkti X: 385 903,372; Y: 6 481 092,889. Vööndi põhjaosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 2 (30101:002:0228) maaüksusel metsasihist koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 385 771,077; Y: 6 480 841,152 loode poole kuni punkti X: 385 717,762; Y: 6 480 950,083, sealt lääne poole punkti X: 385 386,993; Y: 6 480 951,880, sealt loode poole punkti X: 385 294,807; Y: 6 481 106,130, sealt lääne poole punkti X: 385 256,741; Y: 6 481 101,992 ja sealt loode poole metsasihini punkti X: 385 222,592; Y: 6 481 118,584. Vööndi põhjaosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 398 (30101:002:0555) maaüksusel teeservast koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 385 208,414; Y: 6 481 170,686 lääne poole kuni sama maaüksuse lääneserva punkti X: 384 843,324; Y: 6 481 177,346. Vööndi loodeosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 397 (30101:002:0554) maaüksusel koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 384 518,134; Y: 6 481 066,779 edela poole kuni punkti X: 384 012,660; Y: 6 480 941,020 ja sealt lõuna poole punkti X: 384 008,191; Y: 6 480 845,305. Vööndi lõunaosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 2 (30101:002:0228) maaüksusel vana talukoha õueala servast koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 385 816,648; Y: 6 479 325,526 põhja poole kuni punkti X: 385 781,102; Y: 6 479 607,729 ja sealt ida poole kuni 21114 Pidula–Veere tee (30101:002:0363) maaüksuseni punkti X: 386 565,760; Y: 6 479 573,612. Vööndi lõunaosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 2 (30101:002:0228) maaüksusel pinnastee servast koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 386 187,327; Y: 6 478 254,254 ida poole kuni metsasihini punkti X: 386 540,396; Y: 6 478 355,627.

2) Metsakoosluste ja sealsete kaitsealuste liikide kaitse eesmärgil moodustatud jahipidamise piiranguga sihtkaitsevöönd

Kesknõmme sihtkaitsevöönd on moodustatud uue sihtkaitsevööndina kaitseala laiendusele metsakoosluste kaitse-eesmärgil. Ühtlasi vähendatakse laane- ja soovikumetsa metsavajakuid. Eelkõige moodustatakse vöönd kassikaku ja kanakulli elupaikade kaitseks, arvates sinna kaitseta küps, valmiv ja keskealine mets. Kassikaku peamine ohutegur on häirimine pesitsusperioodil ja sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab seada jahipidamisele vajalikke piiranguid. Vööndisse arvatakse ka endine Pidula karjäär (u 3 ha), mis on toitumisalaks metsas pesitsevale kassikakule ja teistele lindudele. Tegemist on endise kruusakarjääriga, mis on praeguseks üsna loodusliku väljanägemisega. Kuivõrd karjääriga piirnevas metsas asub kassikaku pesapaik, võib arvata, et karjäär on liigile oluline toitumisbiotoop. Kuigi karjäär on lage kaevandamisega rikutud ala, võib selle kasutamine muul otstarbel muutuda aktuaalseks ning seada ohtu kaitstavate linnuliikide pesitsuskohtade soodsa seisundi säilimise. Asjakohane on karjääri looduslik metsastumine, mistõttu on põhjendatud karjääri liitmine kaitsealaga. Metsakooslustest kaitstakse vanu loodusmetsi ning soostuvaid ja soo-lehtmetsi. Väikeste kildudena jääb vööndisse ka sookooslustest liigirikkeid madalsoid ja lubjarikkeid madalsoid lääne-mõökrohuga, kuid see ei ole peamine vööndi moodustamise põhjus. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal harilikku jugapuud ja harilikku luuderohu. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, teeserva, jättes tee vööndist välja, ja metsasihti, jättes sihi vööndist välja, välja arvatud metsasiht piirnemisel Ojametsa sihtkaitsevööndiga.

Piiranguvööndisse on jäetud noored majandatavad metsad, kus puuduvad hariliku jugapuu, hariliku luuderohu, tuhkpihlaka ja sireda varjusambliku kasvukohad. Piiranguvööndisse on jäetud kaitseala lääneosas ka vana talukoha õueala koos ümbritsevate põldudega ja talukohani viiva pinnasteega. Piiride korrigeerimise tõttu on piiranguvööndi pindala vähenenud sihtkaitsevööndi arvelt 267,8 ha ja suurenenud kaitseta ala arvelt 0,4 ha. Piiranguvööndi pindala

on vähenenud ja suurenenud ainult riigimaa arvelt. Eramaid piiranguvööndisse ei jää, kuid ei saa välistada, et riik müüb kaitseala lääneossa jääva vana talukoha õueala eravaldukesse. Seega on vana talukoha õueala piiranguvööndisse jätmise põhjendatud, sest piiranguvööndi kaitsekord võimaldab vajaduse korral vana talukoha taastada. Kaitsealal on üks piiranguvöönd, mille kaitse-eesmärk on metsakoosluste elustiku mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide kaitse. Kaitsealustest liikidest kasvab piiranguvööndis näiteks harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), harilik porss (*Myrica gale*), lääne-mõõkrohi (*Cladium mariscus*), mets-õunapuu (*Malus sylvestris*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*) ja vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*).

Ojametsa piiranguvöönd piiritleti viisil, et hõlmata sinna eespool nimetatud noored majandatavad metsad, kus puuduvad hariliku jugapuu, hariliku luuderohu, tuhkpihlaka ja sireda varjusambliku kasvukohad ning kaitseala lääneosas vana talukoha õueala koos ümbritsevate põldudega ja talukohani viiva pinnasteega. Võrreldes 2005. aasta eeskirjaga on Ojametsa piiranguvööndi piire vähendatud. Vööndist välja arvatud looduskaitsealalt väärtuslikumad alad arvati Ojametsa sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, teeserva, jättes tee vööndisse, metsasihti, jättes sihi vööndisse, kõlvikupiirina põllu serva, jättes põllu vööndisse, ja vööndi lõunaosas on kasutatud mõttelist sirget Kihelkonna metskond 2 (30101:002:0228) maaüksusel vana talukoha õueala servast koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 385 816,648; Y: 6 479 325,526 põhja poole kuni punkti X: 385 781,102; Y: 6 479 607,729 ja sealt ida poole kuni 21114 Pidula–Veere tee (30101:002:0363) maaüksuseni punkti X: 386 565,760; Y: 6 479 573,612.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi (ekspertid Toomas Kukk, Timo Luhamäe ja Peedu Saar Pärandkoosluste Kaitse Ühingu, Taimo Tärnpu Metsaruum OÜ-st, Kadri Paomees, Maarja Nõmm, Riina Noormägi ja Triinu Lember Keskkonnaametist, botaanik Mari Reitalu jpt) ning liigieksperti Rein Nellise arvamust kassikaku ja kanakulli kaitsevajaduse kohta.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatud piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike koosluste säilimise ja soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32; edaspidi *PS*). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (edaspidi *KeÜS*) ja LKS alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusedirektiivist riigile tulenevat kohustust tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala kaitsekorra uuendamine ja

loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud kahte sihtkaitsevööndisse ja piiranguvööndisse. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda kaitsealal olevate koosluste ja kaitsealuste liikide säilimist.

Kalapüüki ja ujuvvahendiga sõitmist ei reguleerita, sest selleks sobilikud veekogud puuduvad. Roo ja adru varumist ei reguleerita, sest alal puuduvad rooalad ja varumiseks võimaldaval hulgal adru randa ei tule. Vajaliku tegevusena poollooduslike koosluste majandamist ei reguleerita, sest kaitsealale jäävaid väikseid loopealseid ei ole nende asukoha tõttu võimalik mõistlikult majandada.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Selleks, et võimaldada inimestel Kesknõmme looduskaitseala loodusega tutvumist eraldi matkarajatisi rajatud ei ole. Põhieesmärk ei ole kaitseala looduse võimalikult laialdane tutvustamine, küll aga tuleb suurendada piirkonna külastajate teadlikkust looduskaitsealast näiteks infotahvlite paigaldamisega. Laiemat huvi pakub üksikobjektina tuntud Sepise jugapuu, mis on Baltimaade suurim. Kaitseala põhiline osa, metsa- ja sookooslused, pakuvad huvi loodusandide korjajatele. Kaitsealal asuvad sookooslused on üsna raskesti ligipääsetavad ja nõuavad piirkonna tundmist. Kuna ala külastajate peamine eesmärk on marjade ja seente korjamine ning see ei jää kõige tundlikumale kassikaku pesitsusperioodi ajale (eelkõige veebruarist kuni mai lõpuni) ega ole intensiivne, siis kompromissina inimeste viibimist kaitsealal kassikaku elupaigas tema pesitsusperioodil ei keelata. Range liikumispiirangu rakendamine on ebaproportsionaalne, sest kassikaku ei ole alal pikemat aega pesitsenud. Kui kassikakk peaks ala uuesti asustama, siis saab vajadusel kaaluda kaitse-eeskirja muutmist ja hinnata uuesti liikumispiirangute vajalikkust.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ning kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Kaitseala piiranguvööndi lääneossa jääb riigimaale vana talukoht, mille kunagine õueala on küll põhikaardil rohumaana arvel, kuid talukoha eraomandisse müümisel ja taastamisel tekiks uuesti õueala. Vana talukoht jääb ka Tagalahe äärde sihtkaitsevööndisse riigimaale, kuid loodusväärtuste kaitse seisukohast tulenevalt ei ole talukoha taastamine enam asjakohane, kuid võimaliku õueala taastamise asemel ei saa välistada, et vajalikuks võib osutuda sinna uue telkimis- ja lõkkekohta rajamine. Ette valmistatud telkimis- ja lõkkekohti kaitsealal ei ole, kuid vahetus läheduses oleval Teesu looduskaitsealal paikneb Tagalahe ääres mitu RMK lõkkekohta. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitsemise või

kaitse korraldamisega seotud tegevusel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja metsamajandustöödel.

Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemiseks jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada KeÜS §-des 35 ja 36 sätestatud. Ettevalmistamata kohas võib telkida või lõket teha kaitseala valitsemise või kaitse korraldamisega seotud tegevusel, näiteks koosluste hooldustöödel raiejäätmete põletamisel. Ettevalmistamata kohas on telkimine ja lõkke tegemine lubatud ka kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustööl (sh seiretöödel) ja metsamajandustöödel. Täpsemalt on käsitletud kaitseala külastuskorraldus 2017. aastal valminud kaitsekorralduskavas (Kesknõmme looduskaitseala kaitsekorralduskava 2017–2026). Peale uue kaitse-eeskirja vastu võtmist ajakohastatakse ka kaitsekorralduskava.

Sõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine, seal hulgas ka maastikusõidukiga teel sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel (sh liigikaitsealised tööd, teadustööd, liinirajatiste hooldustööd, metsa- ja põllumajandustööd, olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ning jahipidamise käigus lastud suurulukite väljavedu maastikult), sealhulgas piiranguvööndis metsa- ja põllumajandustöödel. Ehitusseadustiku § 92 lg 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Erisused väljaspool teed sõitmisele on seatud, sest kaitsealal on tegemist õrna pinnasega kooslustega ja vältida tuleb kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi. Need erisused tulenevad osaliselt LKS § 30 lõikest 3. Kuna LKS teeb metsa- ja põllumajandustööde puhul erandi piiranguvööndis ainult maatulundusmaale (LKS § 31 lõike 2 punkt 10), siis selleks, et ka väljaspool maatulundusmaad saaks piiranguvööndis metsa- ja põllumajandustöödel sõidukiga sõita, on need tööd määruuses eraldi välja toodud. Praegu metsamaad ja põllumaad elamumaale ei jää, kuid ei saa välistada, et tulevikus tehakse vanasse talukohta elamumaa, kuhu jääb osaliselt metsamaad või põllumaad. Põhikaardi järgi jääb põllumaa kaitseala piiranguvööndi lääneossa vanasse talukohta. Jalgrattaga sõitmiseks sobilikud rajad on ainult Ojametsa piiranguvööndis ja Ojametsa sihtkaitsevööndi põhjapoolsemas osas.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, kusjuures Kesknõmme sihtkaitsevööndis on 1. veebruarist kuni 31. augustini jahipidamine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kesknõmme sihtkaitsevööndis on jahipidamisele seatud ajaline piirang, sest kassikaku ja kanakulli pesitsemist häirib liigi elupaigas pesitsusperioodil toimuv jahipidamine. Ehkki

igasugune inimese viibimine pesa läheduses tundlikul perioodil võib kassikakku ja kanakulli häirida, siis eriti tundlik on häirimise suhtes maaspesitsejana kassikakk.

Kesknõmme sihtkaitsevööndis võib erandina vajalikuks osutuda jahipidamine kassikaku ja kanakulli pesitsusperioodi ajal 1. veebruarist kuni 31. augustini, kui selgub, et mõni jahiuluk kahjustab kaitseala kaitseväärtusi (näiteks kahjustavad metssead orhideesid), või on lähiümbruskonnas tuvastatud, et jahiulukid kahjustavad kari- ja/või koduloomi (näiteks kahjustavad hundid ja šaakalid lambaid), või on tekitatud kahju inimesele või kaitseala loodusväärtustele, näiteks metssiga kinnistuomaniku varale (sh on metssead üles kündnud kaitsealaga piirnevad õued). Kaitseala valitseja saab jahti lubada vaid juhul, kui on kindlalt teada, et kassikaku alal ei pesitse. Häirimisele vähem tundlikuma kanakulli pesitsemise korral saab kaitseala valitseja seada jahipidamisele vajalikke tingimusi, et oleks tagatud kanakulli pesitsusrahu. Kassikaku liigitegevuskava alusel on looduslikest ohuteguritest Eestis kassikaku munakurnade ja pesapoegade hukkumise peamine põhjus pesarüüste. Suurimat negatiivset mõju avaldab rebane, vähem kährik, mäger ja metssiga, kelle arvukuse piiramine on seega põhjendatud enne kassikaku pesitsusperioodi algust või siis erandina pesitsusperioodil, kui on kindlalt teada, et kassikaku alal ei pesitse.

Avalik huvi on eelkõige suurulukite küttimise vastu. Linnujahti ei piirata, sest kaitsealal puudub oluline huvi linnujahi pidamiseks, põhiline suurulukite küttimise aeg ei lange kokku lindude kevadise pesitsusperioodiga ja kuna kaitsealal on tegemist enamasti metsamaaga, siis läbirändel olevad veelinnud, keda jahimehed eelkõige tahaks küttida, seda puhke- ja toitumisalana ei kasuta.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatis kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatis, ning lisasöötja jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, saavutades looduskaitse ja arendushuvide ühitamise.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate koosluste säilitamiseks. Kesknõmme looduskaitsealal on sihtkaitsevööndid moodustatud kaitstavate elupaikade, taimeliikide, puistute ning haudelinnuliikide pesitsuspaikade kaitseks. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit, mis on lähtuvalt kaitse-eesmärgist jaotatud kahte alljärgnevasse rühma.

1) Kesknõmme sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kassikaku ja kanakulli pesitsusala kaitse ning metsakoosluste elustiku mitmekesisuse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab hoida metsa kassikaku ja kanakulli pesapaigaks sobivana, seada vajaliku jahipidamise piirangu ning tagada eelkõige vanade loodumetsade ja soostuvate ja soo-lehtmetsade kaitse, mida on võimalik teha sihtkaitsevööndi kaitsekorruga.

2) Ojametsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsa- ja sookoosluste elustiku mitmekesisuse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Ojametsa sihtkaitsevööndis tuleb tagada eelkõige vanade loodumetsade, rohunditerikaste kuusikute, soostuvate ja soo-lehtmetsade, siirdesoo- ja rabametsade, rabade, siirde- ja õõtsiksoode, lubjarikaste madalsoode lääne-mõõkrohuga ja liigirikaste madalsoode kaitse, mida on võimalik teha sihtkaitsevööndi kaitsekorruga.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine ja rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Nõusoleku võib küsida ka kindla perioodi peale, kui tegemist on regulaarsete rahvaüritustega, mida saab pikemalt ette planeerida. Rahvaüritus on organiseeritud üritus, näiteks matk, orienteerumis-, jalgratta- vm spordiüritus, õppus, meelelahutus-, kaubandus- vm üritus. Kaitseala üks eesmärk on looduse tutvustamine, kuid selleks vajalikku ettevalmistatud külastustaristut rajatud veel ei ole. Laiemat huvi pakub üksikobjektina tuntud Sepise jugapuu, mis on Baltimaade suurim. Sepise jugapuu juurde viivat rada, mis on tähistatud puudele joonistatud oranžide nooltega ja puhastatud võsast, võib lugeda ettevalmistatud kohaks. Piirang võimaldab korraldada rahvaüritust ettevalmistatud kohas ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kuid samas väldib suuremaid rahvakogunemisi, mida ettevalmistatud taristu ei pruugi mahutada või kui rahvaüritusega võib kaasna elustiku liigne häirimine, näiteks segatakse häirimistundliku kassikaku pesitsust. Kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistamata kohas rahvaürituse kooskõlastamise nõue on vajalik, et vältida tallamistundlike koosluste ja taimestiku kahjustamist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, sealhulgas looduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud hooldus- ja taastamistööd. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumiseks, häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Raietega võib lubada puistute liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks eelkõige kassikaku ja kanakulli pesitsemist ja seetõttu on vajalik seada raietele ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine

kaitseala valitsejaga tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle. Lisaks metsakooslustele võib vajalikuks osutuda ka sookoosluste kujundamine. Eelkõige on vajalik Kõlaja soo rabakooslust läbiva kraavi sulgemine, et taastada looduslik veerežiim ja osaliselt eemaldada kuivendamise tõttu kasvama läinud puid. Ojametsa sihtkaitsevööndis loomade karjatamisega ei tegeleta, sest väikesed killustatult paiknevad loopealsed asuvad metsaelupaigatüüpide keskel ning piirnevad kassikaku ja kanakulli elupaikadega. Seega eeldaks loopealsete hooldamine kaitse-eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide ja liikide kahjustamist. Ojametsa sihtkaitsevööndisse jääb ka kaks loometsa vääriselupaika kogupindalaga üle 3,5 ha.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Tuhkpihlakale paremate valgustingimuste tagamiseks võib vajaduse korral lubada tuhkpihlaka vahetus läheduses kujundusraiet, millega eemaldatakse liiki liigselt varjutavad, peale kukkunud ja võrasse kasvavad puud. Kassikaku pesitsustingimuste parandamiseks võib vajaduse korral lubada alusmetsa harvendamist. Kanakulli elutingimuste säilitamiseks ja parandamiseks võib vajaduse korral lubada alusmetsa, järelkasvu ja puistu teise rinde harvendamist. Need tegevused on vajalikud liikide elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning nende tegemist saab kaitseala valitseja vastavalt vajadusele suunata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse (edaspidi *MaaParS*) tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Vajalikuks võib osutuda liigniisketel aladel loodusliku veerežiimi taastamine kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Eelkõige on vajalik kavandatava Ojametsa sihtkaitsevööndi laiendusel Kõlaja soo rabakoosluse loodusliku veerežiimi taastamine seda läbiva kraavi sulgemisega. Lisaks võib erandjuhul vajalikuks osutuda maaparandussüsteemide hoiutööd seoses Sepise oja Pidula–Veere tee alt ja sealt edasi merre kulgeval lõigul ning Sepise oja pinnastee alt läbi voolamisega või seoses kavandatavasse Kesknõmme sihtkaitsevööndisse jääva endise Pidula karjääri kraavidega. Ülejäänud kavandatavasse Kesknõmme sihtkaitsevööndisse jäävate kraavide hoiutööde asemel tuleb kaaluda loodusliku veerežiimi taastamist. Pidula–Veere tee maanteekraavid asuvad transpordimaal, mis jääb kaitsealast välja. Riigi korrashoitavaid ühiseesvoole kaitsealale ei jää. Kuivendamine kahjustab rabade, siirde- ja õõtsiksoode, lubjarikaste madalsoode lääne-mõõkrohuga, liigirikaste madalsoode, soostuvate ja soo-lehtmetsade ning siirdesoo- ja rabametsade seisundit. Mõju suurus sõltub näiteks kraavi asukohast, ehituslikust eripärast ja pinnasest ning seetõttu ei ole määrusega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Olukordades, kus maaparandussüsteemide kuivendamise mõju puudub või see pole kaitse-eesmärkidele oluline, saab tegevust lubada. Muul juhul saab mõju tingimuste seadmise kaudu vähendada või vältida. Kaitseala valitseja saab maaparandussüsteemide hoiutöödele nõusoleku andmisel seada vajaduse korral ajalisi jm piiranguid, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Maaparandussüsteemide hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud siis, kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi. Samuti ei ole

kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärgiga ega kahjustataks loodusväärtusi. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste elluviimisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue on seatud, et seada vajaduse korral ajalisi piiranguid lähtuvalt linnustiku, taimestiku või elupaigatüüpide kaitsest. Olemasolevate ehitiste hooldustööd on lubatud, et mitte välistada olemasolevate teede, elektriliinide (sh maakaabli), truupide ning kaitseala tarbeks püstitatavate tootmisotstarbeta ehitiste ja muude ehitiste hooldustöid, mis kaitseala kaitse-eesmärke ei kahjusta. Varasem elektriliin mööda Tagalahe rannikut Kesknõmme Jahisadamast põhjasuunas Veere sadamani on demonteeritud ja Kesknõmme Jahisadama elektrivarustuse tagamiseks on 2018. aastal paigaldatud maakaabel, mis kulgeb Kesknõmme Jahisadamast lõunasse Kehila küla poole mööda Pidula–Veere maantee lääneserva. Pidula–Veere tee äärsed transpordimaal paiknevad truupid jäävad kaitsealast välja. Hooldamist võib vajada Pidula–Veere teest kaugemal Sepise ojal olev truup.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ranna ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ranna ehituskeeluvööndi ehituskeeld.

Kuna kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, siis LKS § 30 lõike 2 alusel on uute ehitiste püstitamine sihtkaitsevööndis keelatud. Erandina on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndis lubatud tootmisotstarbeta ehitiste püstitamine kaitseala tarbeks, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ranna ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ranna ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Uute ehitiste püstitamine on sihtkaitsevööndis keelatud, et vältida seal paiknevate väärtuslike koosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist. Ehitamine võib pöördumatult hävitada elupaiku ja võib eeldada raadamist, kuivendamist jms. Kuna ehitamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis ei ole määrusega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitiste alla kuuluvad eelkõige koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised ja väikehooned (sh laudteed, vaatlustornid, kuivkäimlad, varjeonnid). Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitiste alla võivad kuuluda ka lõkke- ja puhkekohad. Inimeste suunamine ettevalmistatud kohtadesse, kus kaitse-eesmärke ohtu ei seata, aitab paremini kaitsta ümbritsevat looduskeskkonda. Kaitsealal võib tekkida vajadus lõkke- ja puhkekohtade järele Tagalahe ääres riigimaal vanal talukohal ja kuna kaitseala tarbeks on lubatud ehitada ka ranna ehituskeeluvööndisse, siis on seda vajaduse korral võimalik lubada. Talukoha taastamist Tagalahe ääres riigimaal ei ole kaitseala tarbeks vaja ja taastamine ei ole loodusväärtuste kaitse seisukohast tulenevalt enam asjakohane. Kaitseala tarbeks tootmisotstarbeta ehitiste ranna ehituskeeluvööndisse ehitamine ei nõua selle vähendamist kooskõlas LKS § 38 lõikega 7. Sihtkaitsevööndis saab kaaluda ehitamist, mis on kaitseala tarbeks vajalik. Kaitseala valitseja nõusolekul kinnistu või kaitseala tarbeks tee, lautrikohta või paadisilla rajamine sihtkaitsevööndis ei ole põhjendatud, sest looduslikesse kooslustesse ei ole uusi teid vaja teha, alal ei ole vanu lautrikohti ega paadisildu, mida taastada, ja eramaid sihtkaitsevööndisse ei jää. Lautrit või paadisilda ei käsitleta kaitsealal kaitseala tarbeks vajaliku ehitisena. Lautreid ei ole ehitatud, sest Tagalahe rannikumeri läheb kiiresti sügavaks ja paate on hoitud rannal. Harrastuskalurid kasutavad mereäärde pääsemiseks ja paatide veeskamiseks Pidula–Veere teelt otse randa viivaid teid, millest suurem osa viivad Teesu looduskaitseala

RMK lõkkekohtadesse. Looduslikult sobivaid kohti väiksema paadi veeskamiseks jääb ka kaitsealale. Lisaks on kaitseala läheduses kasutuses olev Veere sadam, kust saab nii väiksemate kui ka suuremate alustega merele minna. Kaitseala läheduses olev Kesknõmme Jahisadam on rajatud kunagi kalakasvatuse eesmärgil ja jahisadamana ei toimi, kuid eramaaomanik on alustanud kalakasvatuse taastamist. Maakaablid saab vajaduse korral panna Pidula–Veere maantee serva transpordimaale, mis ei jää kaitsealale. Tootmisotstarbeta ehitiste püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks ei ole sihtkaitsevööndis vaja lubada, sest juhul, kui kaitseala lääneservas olev vana talukoht läheb eraomandisse, jääb selle õueala piiranguvööndisse, kuhu saab rajada kinnistu tarbeks vajalikke rajatise või ehitise.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on üks piiranguvöönd. Ojametsa piiranguvööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluste elustiku mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide kaitse. Piiranguvööndisse on jäetud noored majandatavad metsad, kus puuduvad hariliku jugapuu, hariliku luuderohu, tuhkpihlaka ja sireda varjusambliku kasvukohad. Piiranguvööndisse on jäetud ka vana talukoha õueala kaitseala lääneosas koos ümbritsevate põldudega ja talukohani viiva pinnasteega.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega. Majandustegevus on lubatud vastavalt LKS § 31 lõikele 1. Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, ning rahvaürituse korraldamine õuemaal. Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, ei sea ohtu kaitseala kaitseväärtusi. Õuemaad loetakse rahvaürituse korraldamiseks ettevalmistatud kohaks. Rahvaürituse korraldamisele õuemaal ei ole osalejate arvule seatud piiranguid, kuna seal ei paikne olulisi loodusväärtusi ja nimetatud

tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Rahvaürituse korraldamine õuemaal toimub kinnisasja omaniku loal. Õuemaana on tõlgendatav piiranguvööndisse jääva talukoha majavaremete vaheline ala koos vahetu ümbrusega. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist nii, et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi. Suured rahvaüritused piiranguvööndis võivad ohustada näiteks piirnevas Kesknõmme sihtkaitsevööndis kassikaku pesitsemisedukust. Piiranguvöönd on pindalaliselt väike ala. Vajaduse korral saab seada tingimusi, et ei kahjustataks väikesepindalise ala loodusväärtusi.

Piiranguvööndis on lubatud biotsiidi, väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine õue- ja põllumaal. Muul juhul on see keelatud. Piiranguvööndi lääneserva jääb vana talukoht, kus on õue- ja põllumaa. Biotsiidi, väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine on lubatud vaid õue- ja põllumaal, et ained ei kahjustaks väljaspool neid alasid olevaid tundlikke ökosüsteeme. Lisaks vähendavad need ained liigilist mitmekesisust, kuna mõjuvad surmavalt või elu pärssivalt suuremale hulgal liigirühmadest, mitte ainult kahjuritele ja umbrohule.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud uue ehitise püstitamine. Vajalikuks võib osutada piiranguvööndi lääneosas vana talukoha majade taastamine, talukoha jaoks vajalike kommunikatsioonide väljaehitamine ja uue veekogu rajamine. Vajalikuks võib osutada vanasse talukohta näiteks tiigi tegemine. Lisaks võib vajalikuks osutada kaitsealast vahetult läände jääva talukohani kommunikatsioonide väljaehitamine läbi piiranguvööndi. Uute ehitiste püstitamise all mõeldakse ka üksikkraavide rajamist kaitseala valitseja nõusolekul, sest liigniisketes kohtades asuvaid teid ja õuemaaid võib vajaduse korral kuivendada kaitseala kaitse-eesmärke kahjustamata. Ehitiste püstitamine piiranguvööndis võib mõjutada piirnevasse sihtkaitsevööndisse jäävate kaitse-eesmärgiks olevate kassikaku ja kanakulli pesitsemisedukust. Kuna ehitamise mõju kaitse-eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis pole määrusega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi, ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda ehitiste püstitamist, mis ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke, ja ehitiste püstitamisel puudub kaitseala tarbeks vajalikkuse nõue.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise, näiteks tehisveekogude süvendamiseks, sest uusi tiike võidakse tahta hiljem süvendada. Tiikide suuremaks kaevamine võib pöördumatult hävitada elupaiku, sest sellega kaasneb pinnase teisaldamine. Kuna kaevamise mõju kaitse-eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, eelkõige kaevamise mahust, siis pole määrusega võimalik ette näha igaks olukorraks sobivaid tingimusi, ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Tehisveekogudest on piiranguvööndi põlluservas kraav (põhikaardilt puudub), mille hooldamine on lubatud, sest see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Kraavi hooldamine veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise alla ei käi, sest hooldamisega taastatakse varasem ehk algne veetase. Süvendamine on olemasoleva veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmise, sest veekogule antakse kuju, mida sellel pole varem olnud. LKS kraavide hooldamist piiranguvööndis ei reguleeri ehk see on piiranguvööndis LKS-ga lubatud ja selleks luba küsima ei pea.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud lageraie kuni 0,5 ha suuruse langina ja turberaie kuni 1 ha suuruse langina. Raie tegemine on lubatud 1. septembrist kuni 31. jaanuarini. Kaitseala valitseja nõusolekul on seega lubatud uuendusraie langisuuruse piiranguga ja raie ajaline piirang kehtib kõigile raietele. Piiranguvööndisse jäetav noorem metsaala piirneb vahetult kassikaku pesapaigaga. Kassikaku liigitegevuskava toob välja, et piiranguvöönd on vajalik, sest kassikaku pesitsemine nurjub väga kergesti igasuguse häirimise korral pesitsusperioodi alguses. Soovituslikult moodustab piiranguvöönd sihtkaitsevööndist välja jääva ala mitte vähem kui 500 m raadiuses kassikaku pesadest. Kassikaku kaitseks moodustatud piiranguvööndis tohib teha raietöid 1. septembrist kuni 31. jaanuarini. Piiranguvööndisse jäetav noorem metsaala piirneb ühtlasi vahetult kanakulli pesapaigaga. Kanakulli liigitegevuskava toob välja, et kui sihtkaitsevöönd ei suuda piisavalt vältida pesitsusaegset häirimist (puudub ajaline liikumispiirang), tuleb sobiva pesitsuspuistuga piirnev noorem mets kaasata püsielupaika piiranguvööndina u 300 m ulatuses, järgides metsaeraldisi või looduslikke piire. Piiranguvööndi määramisel tuleb arvesse võtta ka selle võimalikku funktsiooni pesitsuspuistu kaitseks tormikahjustuste eest, iseäranis tuleb vältida pesapuistu potentsiaalset avamist läänetuultele. Kaitsealale ajalist liikumispiirangut ei kavandata ja on oht, et pesapuistu avatakse läänetuultele. Ainult kanakulli kaitseks moodustatud piiranguvööndis tohib teha raietöid 1. septembrist kuni 28. veebruarini, kuid see ei taga kassikaku kaitset, kellele tuleb pesitsusrahu tagada juba veebruaris.

Seega on kassikaku ja kanakulli pesitsusaegse häirimise vältimiseks ja pesitsuspuistu kaitseks tormikahjustuste eest piiranguvööndis metsade majandamisel ühitatud kassikaku ja kanakulli piiranguvööndi metsade majandamise regulatsioon. Kaitseala valitseja nõusolekul lubatakse raietöid 1. septembrist 31. jaanuarini, et oleks tagatud ka kassikaku kaitse. Raielangi suuruse piirangute seadmisel arvestatakse eelkõige kanakulli kaitsevajadustest lähtuvalt vajalikke tingimusi, kuid need on piisavad ka kassikaku kaitse tagamiseks. Kuna kõige enam ohustab kanakulli elupaiku just uuendusraie, on elupaikade hävitamise vältimiseks seatud piirangud raielankide suurusele. Lageraie korral ei tohi langi suurus ületada 0,5 ha ja turberaie korral ei tohi langi suurus ületada 1 ha. Liiga suured langid killustavad metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Väikeste lankidena tehtud raie on sarnasem looduslikele häiringutele, tuule- ja päikesekahjustused ei ole nii ulatuslikud kui suurte lankide ääres ja metsakooslus kui tervik taastub kiiremini. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on lageraiest põhjustatud häiring enamasti suurem kui turberaiest põhjustatud häiring, seetõttu on lageraie korral lubatud langi pindala väiksem. Lageraie langi kujule ei ole laiuse piirangut seatud, sest laiuse piirangust loobumine võimaldab lageraiel jälgida maastikuelementide piirjooni, tekivad looklevate servadega langid. Kanakull eelistab lendamiseks piisavalt hõredaid, kuid samas varjulisi puistuid, kuid arvestades kanakulli pesapaigaga piirneva piiranguvööndi metsa väikest ulatust, metsa täiusele piirangut ei seata. Kuna kaitsekorda planeeritakse pikaks ajaks ja metsade majandamise mõju kõikidele kaitseala eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi, ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Näiteks saab raie kooskõlastamisel selle asukohast lähtudes seada metsaseadusest erineva mahu alles jäetavatele säilikpuudele. Kanakulli kaitse tegevuskava kohaselt on säilikpuude soovituslik kogus vähemalt 15% raie-eelsest puidutagavarast. Säilikpuudest võivad pikema aja jooksul kujuneda ka kanakullile sobivad pesapuud. Seatud piirangute negatiivset mõju konkurentsivõime vähenemisele, võrreldes metsade majandamisega väljaspool looduskaitseala, kompenseeritakse Natura metsatoetustega.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, et piirnevad loodusväärtused säiliksid soodsas seisundis. Maaparandussüsteemid, mis rikuvad looduslikku veerežiimi, on kaitstavatele elupaigatüüpidele kõige suuremaks ohuks ja on oluline, et neid kaitsealale ei rajataks, sest muudetud veerežiim tingib ala kuivendamise ja elupaigatüüpide seisundi halvenemise. Leevendusena tehakse erisus üksikkraavide rajamisele kaitseala valitseja nõusolekul liigniisketes kohtadesse teede äärde ja õuemaadele, kui see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Neid üksikkraave ei käsitleta uue maaparandussüsteemi rajamisena, sest maaparandussüsteem on MaaParS tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisaja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses.

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, sest sellega kaasneks elupaigatüüpide pöördumatu hävitamine. Maa-ameti geoportaali maardlate kaardirakenduse (<http://geoportaal.maaamet.ee/>) andmetel ei jää praegu teadaolevalt alale maavarade aktiivseid tarbevarusid ega passiivseid reservvarusid, mistõttu huvi maavara kaevandamiseks ei ole. Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kuna see vaesestab metsade looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

Piiranguvööndis on keelatud raiete tegemine, kui selle tõttu väheneb üle 60 aasta vanuse metsa osakaal piiranguvööndis alla 50%. Kuna kanakull eelistab üle 60 aasta vanuseid puistuid ja väldib nooremaid, tuleb raiete tegemisel piiranguvööndis lisaks arvestada, et üle 60 aasta vanuse metsa osakaal ei tohi jääda väiksemaks kui 50%. Metsa vanuse arvutamisel kasutatakse puistu kaalutud keskmist vanust.

Piiranguvööndis on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Piirangut rakendatakse pinnasekahjustuste vältimiseks ja muude häiringute vähendamiseks. Piiranguvööndis on tegemist osaliselt õrnema pinnasega, kus on suur risk pinnase oluliseks kahjustamiseks. Kuna igal talvel ei külmu pinnas piisavalt, siis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud puidu kokku- ja väljavedu ka siis, kui pinnas seda võimaldab.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 22. aprillist kuni 6. maini 2019. a Keskkonnaameti Lääne regiooni Kuressaare kontoris. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja vastavasisulise ettepaneku alusel avaliku arutelu toimumise kohta ilmus 18. aprillil 2019. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja kohalikus ajalehes Meie Maa. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 10. aprillil 2019. a. Kesknõmme looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel. Kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ajal avaliku arutelu toimumise ettepanekut ei tehtud.

LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti elektrooniliselt teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta kahele maaomanikule: RMK-le ja Maanteeametile. Teavitust saadeti ka Saaremaa Vallavalitsusele, Keskkonnainspektsiooni Saaremaa büroole ja Kihelkonna Jahimeeste Seltsile. Kirjas paluti esitada põhjendatud parandusettepanekuid ja

vastuväiteid. Kirjad sisaldasid teadet, et kui parandusettepanekuid või vastuväiteid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja eelnõuga nõustumiseks.

Avaliku väljapaneku ajal esitas ettepaneku eelnõu muutmiseks Keskkonnainspektsioon. Maaüksuse 21114 Pidula-Veere tee maaomanik Maanteeamet andis teada, et nõustub eelnõu dokumentidega esitatud kujul. Keskkonnainspektsioon tegi kolm ettepanekut. Esiteks tehti ettepanek kasutada kaitse-eeskirjas sõidukitega sõitmise reguleerimisel sõnastust „kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine selleks ettenähtud teedel”. Keskkonnainspektsioon tõi välja, et kui kaitse-eeskirjas ei ole konkreetselt nimetatud, millistel teedel on sõitmine keelatud, on keelumärgi alt sisse sõitmine liiklusseaduse rikkumine ja Keskkonnainspektsioonil menetluspädevus puudub. Keskkonnaamet on seisukohal, et konkreetsete liikumispääsudega teede välja toomine kaitse-eeskirjas ei ole põhjendatud, sest kassikaku ei ole alal pikemat aega pesitsenud ja range liikumispääsu rakendamine on ebaproportsionaalne. Kui kassikakk peaks ala uuesti asustama, siis saab vajadusel kaaluda kaitse-eeskirja muutmist ja hinnata uuesti liikumispääsude vajalikkust. Keskkonnaamet eemaldas seletuskirjast ka lause, mis käsitles kassikaku elupaika suunduvate teetsade tõkestamist. Teiseks tehti ettepanek viia kaitse-eeskirja eelnõu § 5 lõike 3 punkti 1 säte kooskõlla LS-ga ja sõnastada ümber, et maastikusõidukitega teel sõitmine on lubatud vaid LS § 154 lõikes 1 sätestatud tingimustel. Keskkonnaamet juhtis tähelepanu, et viidatud vastuolu puudub, sest maastikusõidukitega teel sõitmine ongi lubatud vaid LS § 154 lõikes 1 sätestatud tingimustel. Selleks, et kaitsealal saaks LS-s välja toodud eranditel maastikusõidukiga sõita, peab kaitse-eeskirjas maastikusõidukiga sõitmine teedel olema lubatud. Kolmandaks tehti ettepanek, et juhul kui Keskkonnaametil on soov võimaldada kaitsealal jahisaagi (suurulukite) ära toomiseks sõidukite ja maastikusõidukitega sõitmist väljaspool teid, siis õigusselguse tagamiseks paluti lisada sõidukitega sõitmise erisus jahisaagi ära toomiseks kaitse-eeskirja § 5 lõike 3 punktis 3 toodud erandite hulka, sest jahipidamine ega jahisaagi ära toomine ei ole käsitletavad kaitseala kaitse korraldamise ega valitsemisega seotud töödena. Keskkonnaamet juhtis tähelepanu, et viidatud vastuolu puudub, sest jahipidamine on kaitse-eeskirjaga lubatud tegevus, mitte kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatud tegevuste alla käib ka jahipidamise käigus lastud suurulukite väljavedu maastikult. Keskkonnaamet on saatnud laekunud ettepanekutele 13. mail 2019. a vastuskirja, kus selgitati ettepanekute tagasilükkamise põhjuseid.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EL õigusaktiga EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 103 on Natura 2000 võrgustiku loodusala esitatud Kesknõmme loodusala. Seetõttu tuleb

Kesknõmme looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Kesknõmme loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 14. detsembri 2018. a rakendusotsusega (EL) 2019/21, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kaheteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2018) 8533 all, ELT L 7, 09.01.2019, lk 367–521).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Kesknõmme loodusala piire ning lisada elupaigatüüp siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) loodusala eesmärgiks ja eemaldada loodusala eesmärkide hulgast elupaigatüübid metsastunud luided (2180) ning okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale. Määruse rakendamine aitab tagada määruses nimetatud liikide ja elupaikade soodsa seisundi säilimist, mistõttu säilib looduskeskkonna mitmekesisus. Looduskeskkonna mitmekesisus tagab omakorda parema ja mitmekesisema elukeskkonna inimestele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Kesknõmme looduskaitseala on juba riikliku kaitse all ja laiendus toimub riigile kuuluva maa-ala arvelt, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub.

Vastavalt maamaksuseaduse (edaspidi *MaaMS*) §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. MaaMS § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. MaaMS § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksuäärast. Kuna 267,8 ha varem piiranguvööndisse jäänud alast arvatakse sihtkaitsevööndisse ning lisaks liidetakse sihtkaitsevööndisse juurde 145,2 ha ja

piiranguvööndisse 0,4 ha varem kaitse all mitte olnud maad, laekub maamaksu Saaremaa vallale vähem ligikaudu 665 eurot aastas.

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest, lähtudes Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” esitatud tingimustest. Kuna muudetavale kaitsealale eraomandis olevaid maid ei jää, siis riigile seoses maade omandamisega võimalikke kulusid ei teki. Riigile ei teki kulusid ka juhul, kui riik otsustab kaitseala piiranguvööndisse jääva vana talukoha eraomandisse müüa, sest kaitseala piiranguvööndis paiknevate eraomandisse kuuluvate maaüksuste sihtotstarbeline kasutamine ei ole oluliselt piiratud. Kuna väikseid loopealse alasid ei seata kaitseala kaitse-eesmärgiks, siis ei teki riigile kohustusi poollooduslike koosluste hooldamise toetuse maksmiseks. Kuna erametsamaid kaitsealale ei jää, siis ei teki riigile kohustusi Natura metsa toetuste maksmiseks.

Kesknoorme looduskaitseala kaitsekorra uuendamisega tuleb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse täiendavalt juurde 140 ha riigimetsa ning sihtkaitsevööndisse täiendavalt juurde 130 ha varem kaitse all mitte olnud riigimetsa. Piiranguvööndisse riigimetsa juurde ei tule. Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse Saaremaal puidukasutuse tulu keskmiselt 100 eurot hektari kohta aastas. Lähtudes sellest, et ka piirangutega metsade majandamine oli varem kitsendatud ja vastavalt RMK arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, ulatub iga-aastane saamata jäänud puidutulu lisapiirangute seadmisel ligikaudu 10 euroni hektari kohta aastas. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu (kaitseala kaitsekorra uuendamisega tuleb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse juurde ligi 51 ha ja kaitseta ala arvelt sihtkaitsevööndisse ligi 44 ha küpset ja valmivat riigimetsa), kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 4910 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks

tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.